

Framstegens olika ansikten

Innehåll

Inledning	3
Definition av framsteg	4
Framsteg och politik	5
Framsteg och vetenskap	8
Framsteg och etik.....	10
Avslutning	11
Källor	12

Inledning

I dessa Nobelpristider finns det all anledning att stanna upp i julruschen. Aldrig annars under året riktas så mycket fokus på forskarvärlden. Inte bara får vetenskapsmän och kvinnor krypa fram ur vrårna och svida på sig galastassen, de måste också möta vanliga människor i framför allt media. Det är ett tillfälle för de skarpaste hjärnorna i världen att för mannen på gatan förklara sina forskningsmässiga framsteg¹.

Vi möts ständigt i vardagslivet av de materiella och till viss del de immateriella konsekvenserna av vetenskapens forskning, grundforskning liksom spjutspets. Teknisk framgång är mätbar och handfast, ingen kan undgå att den utvecklingen rusar på i en till synes okontrollerad hastighet. Ovärderliga landvinningar för fortsatt tillväxt enligt många. Andra skulle kanske inte hålla med om det. Den nyligen framlidne finlandssvensken Georg Henrik von Wright menade att om man definierar framsteg som förbättring av människans situation så är vägen dit omöjlig om hon inte lär sig styra den tekniska utvecklingen². Att ovannämnda framgångar enbart är till godo är alltså inte så självklart, vilket öppnar för en intressant diskussion.

Hur definierar man framsteg? Själva begreppet och dess koppling till vetenskapen politiken, etiken och moralen ligger till grunden för den här uppsatsen. Jag fastnade framför allt för von Wrights, en av 1900-talets stora nordiska tänkare, resonemang. Han gick från politiskt oengagerad logikfilosofi till att under senare hälften av sitt liv säga sitt i samhällsdebatten. Som pessimist och domedagsprofet i många ögon men som "tidskritiker" i hans egna³.

Definition av framsteg

Ett första stapplande försök till definitionen av mänsklighetens framsteg startar hos individen. Människans lycka, välbefinnande och ett meningsfullt liv är omätbara storheter om vad uppnådda framsteg kan innebära för individen. Enligt utilitaristerna är "nytta" det som leder till lycka⁴. Problemet kvarstår dock att förstå innebörden av lycka. Ett angripssätt kan vara att dela upp denna definition. Under senare tid inom utilitarismen har förhållandet mellan det som för stunden maximerar lyckan och våra livsmål diskuterats.

För den, låt oss kalla den, "momentana lyckan" kan lustupplevelser eller upplevelsen av en stark närvarokänsla vara viktiga inslag. För livet i stort är meningen och värdet ytterst de faktorer som utgör någon form av självbevarelsedrift. Kritik till denna uppdelning är att de i ett längre perspektiv kan komma att stå i konflikt till varandra. Utilitaristen sägs vara "mer intresserad av saktillstånd än av personer och människors välbefinnande"⁵. Det sistnämnda och det ständiga fokuset på nyttan må vara inskränkt och rentav dumdrigt men ovan "tagna" definition på det goda livet fann jag vettig. Lycka är förvisso inte mätbar, lika lite som mätbarheten i en viss yrkesskicklighet men det finns obestridliga lycko- och olyckssindikationer som kan hjälpa oss att definiera framsteg⁶.

Samhället som består av individer där allas personliga framstegskriterier uppfylls är en utopi. Framstegsbegreppet skulle inte behöva diskuteras. Vi hade nått ett ultimatum stadium. Nu är det emellertid inte så och vi behöver helt klart utvidga framstegsdefinitionen.

Vägen till "paradiset" är alltså det intressanta. Det är ur mänsklighetens historia som man kan utröna och avgöra vad som är och kommer vara framsteg. Genom årtusenden har vi åstadkommit mängder av tekniska, medicinska, humanistiska, ekonomiska osv. landvinningar. Men hur står det till med de etiska och politiska framstegen. Man får helt enkelt dela upp framstegsbegreppet och diskutera var för sig. Slutligen försöker jag knyta ihop dessa och kanske drista mig till någon form av enhetlig framstegsekvation.

Framsteg och politik

”Redan de gamla grekerna” är ett ofta använt men ack så sant uttryck. Jag slås av hur mycket dessa gamla gubbar genomsyrar allt, inte minst den politiska debatten. Om det vore så enkelt som att säga att framsteg är förhöjandet av människans vishet så känns det tämligen tröstlöst att försöka nå högre. Enligt många, och häpnadsväckande slående när man själv läser antikens filosofi, så har de flesta stora tankarna tänkts. Man brukar skämta och säga att ”all filosofi är fotnoter till Platon”⁷ Riktigt så är det kanske inte men man kan generellt säga att många av de stora frågorna, de frågor som fortfarande stöts och blöts ställdes redan flera hundra år f. Kr.

Att dessa människor åstadkom en så abstrakt och intellektuellt högstående diskussion i en i övrigt oupplyst värld är för mig en gåta. Ett svar som de själva ger kan vara att vi ”vunnit all kunskap i tidigare existenser”⁸. Det gäller bara att väcka eller aktivera själen så att denna medfödda kunskap realiseras.

Kunskapen finns redan i själen från födseln. Att söka kunskap blir närmast en fråga om att väcka eller aktivera själen så att det slumrande realiseras. Då kommer man in på en del av kursens stoff som behandlats till leda⁹, nämligen definition av kunskap. Det lämnar jag därhän men det måste nämnas. Framför allt känns det högaktuellt i diskussionen om framsteg. Då i kombination med samhället i stort. Produktionen och därmed tillväxten, ett ofta nämnt framstegsord inom industrin, har på senare år blivit mer ”kunskapsintensiv”¹⁰.

Man satsade och satsar mycket i detta ”humana kapital”. Man ser det som en produktionsfaktor. Lite krasst i mina ögon. Jag vill hellre återknyta till mitt inledande försök till definitionen av lycka där kunskap absolut utgör en menings- och värdehöjande effekt för den enskilde individen. Där har vi reella framsteg i min mening. Något annat vore att fördumma den stora massan. En mer nyanserad och ett rimligt förhållningssätt till kunskap kan vara det Bernt Gustavsson skriver i en rapport för skolverket:

”Ett demokratiskt kunskapssamhälle skulle kunna bygga på respekt för olika former av kunskap som är förbunden med olika verksamheter människor bedriver.”¹¹

Vi tangerar härmed den ständigt pågående debatten om elitism. Det finns en utbredd rädsla att kunskapssamhället kommer att utveckla nya och stora klyftor i samhället. Här finner Emin Tengström¹² en viktig brytpunkt för utvecklingen och menar att utvecklingen av demokratin är central. Till skillnad från många förespråkare av kunskapssamhället, som hävdar att det är eliten som kommer att skapa det framtida kunskapssamhället, menar Tengström, lite likt Gustavsson ovan, att vardagskunskapen är mycket viktig:

”I ett genuint ’kunskapssamhälle’ kan alla sägas vara beroende av alla andras kompetens. Insikten därom skulle kunna öka respekten för olika typer av kunskap... Att förverkliga kunskapssamhället innebär för mig att det gäller att öka alla medborgares intresse och engagemang för utbildning, inte minst vidareutbildning under hela livet.”

Men vad händer med kunskapen och kunskapssamhället vid datorns intåg? Detta tekniska ”framstegsunderverk” ger direkta politiska implikationer: Till att börja med när vissa yrkesgruppers skicklighet formaliserade till datorprogram¹³. Senare när datorn och även det världsomspännande nätet, internet, skulle bli var mans egendom gick vi över till att vara ett informationssamhälle. Jag minns att jag i internets tidiga år, något snusförnuftig, tillsammans med min far tryckte upp små ”pins” med texten: ”UT-bildning inte IT-bildning”. Föga anade jag då att jag skulle spendera 4,5 års studier inom just InformationsTeknologi, i det som är IT-bubblans kölvatten.

Parollen ovanför står jag fortfarande för men det var enklare att kritisera då. Nyttan och övertron tog all plats. Både von Wright och Tengström, två humanister, gick tidigt ut och kritiserade samstämmigt att: "Ökat informationsflöde förvandlas inte till kunskap utan till förvirring."¹⁴ Nu kan deras kritik måhända, inte minst von Wrights (började bli gammal), tas för obsoleta mäns osäkerhet inför nya rön. Begreppet informationssamhälle har ju trots allt överlevt. Men det finns all anledning till självrannsakan. Ingen kan ju ha undgått det formidabla fiasko IT-bubblans "bredband-till-alla"-mantra utgjorde.

Jag anser att just exemplet Internet är en infrastrukturell självklar utveckling, som järnväg, autobahn och "slit-å-släng-flyg"¹⁵. Nej, snarare ett verktyg som vilket som annat. Med vars hjälp man på ett smidigt och enkelt sätt kan söka kunskap, lyckan och eventuellt framsteg i någon form. Som på ett hederligt bibliotek. Sedan att det kan tillföra fritidsmässiga sidoeffekter till vardagslivet är ju både häftigt och tragiskt. Alltså utgör just IT något som hör diskussionen nedan, om tekniska framsteg, till. För inte kan man säga att Bredbands-Jesus alias Fleece-Birgerssons, turné land och rike runt tillsammans med näringsminister Björn Rosengren var någon form av politiskt framsteg? Här kommer vi in på en annan intressant del av den politiska utvecklingen: teknokratism.

Trots näringslivets toppars sviktande förtroende hos folket efter senaste tidens skandaler har lobbykulturen och teknokratin aldrig varit större inom svensk politik.¹⁶ Inte minst sedan vi blivit medlemmar i EU, vars politiska kultur skiljde sig från den svenska. För att inte tala om hur vi influeras av det amerikanska samhället. De behöver inte vara till ondo om expertisen får säga sitt och i praktiken är det ingen större skillnad enligt Jörgen Hermansson¹⁷. Teknokratin, som modern variant på Platons väktarstat styrd av filosofer, och dagens demokrati skiljer sig inte nämnvärt:

"Den moderna folkstyrelsen fungerar enligt den representativa demokratis idé, dvs. de flesta centrala besluten fattas av en begränsad elit, av en grupp professionella politiker. Många beslut fattas också inom den offentliga förvaltningen, av byråkrater som ibland besitter en betydande vetenskaplig kompetens. En demokrati kan således i realiteten beskrivas som ett slags styrelse genom experter."¹⁸

Däremot ser han en finess med att ha demokratin som utgångspunkt för att kunna förankra besluten folkligt. Något som jag finner grundläggande för att inte privata och ekonomiska intressen allt för mycket ska styra samhällliga frågor.

En i mina ögon viktig ingrediens i den utopi framstegen ska leda till är det rättvisa och jämställda samhället. Idag går vi inte alla gånger åt rätt håll om man får tro von Wright. "Utvecklingen av ett rättvist samhälle underordnas teknologins utveckling som vi inte längre kontrollerar."¹⁹ Han menar vidare att en alltför stor tilltro till teknik råder framför alternativa lösningar som kortare arbetstid, skatteväxling, ekologiska m.fl. De sistnämnda i von Wrights anförande tilltalade framför allt vänsterintellektuella, vars applåder snabbt tystnade när de inte åtföljdes av ett positivt program.²⁰

En annan filosofisk strömning har uttalat sig i termer om politiska styrmedel för mänsklighetens bästa. De s.k. kommunitaristerna med MacIntyre och Charles Taylor i spetsen hävdar att "staten inte ska förhålla sig neutral i frågor som rör innehållet i ett gott liv och hur det ska utformas"²¹. Det är enligt dem just politikens uppgift att skapa de förutsättningarna. Man bör enligt kommunitaristerna bygga på de sedvänjor, värden, livsstilar men framför allt existerande gemenskaper (därav namnet) som redan är inbyggt i samhället. Måhända en konservativ inställning men beaktar man den kritik MacIntyre gör av den moderna människan, passar man sig för att öppna munnen. Ganska träffande anser han att dagens människotyp "flyter omkring i tillvaron utan mål och

mening, utan sociala bindningar, med bara sig själv att ta hänsyn till"²². Vidare menar han på att de arketyper, han beskriver, inte utvecklas i en gemenskap utan i stället utgör en enskild "bricka i ett spel, [...] ett medel att utnyttja." Något som även Marx framför i inledningen till "Till kritiken av den politiska ekonomin": [...] Det är inte människors medvetande som bestämmer deras vara utan deras samhälleliga vara som bestämmer deras medvetande"²³.

En väl tillspetsad och svartmålande bild av vårt samhälle, kan jag tycka. Om utvecklingen leder oss bort från slaveri och barbareri till det att vi i stället blir slavar till våra egna liv och samhället så har inga politiska framsteg gjort. Nu tror jag, och hoppas, att vi lyckats skapa ett relativt fritt samhälle. Nog för att vi i västvärlden åtnjuter hög materiell standard och i många fall inte behöver välja, för vi har det så bra, så kan vi välja om vi vill. Kanske förblindas vi av vårt samhälles relativa förträfflighet och utgör likt MacIntyres och Marxs litanior marionetter i Göran Perssons dockspel. Men, glöm inte, vi *kan* välja, vilket inte är fallet för stora delar av jordens befolkning.

Vi kan alltså konstatera att det är lätt att kritisera. Det är svårt att tillföra enkla och bra lösningar för att åstadkomma politiska framsteg. Inte minst i ett klimat där åsikterna bland de olika partiprogrammen, för den vanlige väljaren, konvergerar. Avslutningsvis klassiska ord från Churchill, aldrig exakt rätt citerade men med bibehållen innebörd. "Demokrati är inget bra styrelsesätt, men det är det bästa vi har."

Politiken får alltså:

👍 av 10 framstegsmileys

Framsteg och vetenskap

Närmast till hands för en student som jag ligger vetenskapen. Som jag inledningsvis nämnde är det inom forskningen som det är lätt att mäta och rangordna mänskliga insatser. Det hörs ju rent utav på namnet på en stor tidskrift: *Forskning och framsteg*. Det är också starkt kopplat till kursämnet som sådant (vetenskapsfilosofi) och allas vår vardag, oavsett intressesfär. Jag vill inom detta ämne hysa alla typer av vetenskapliga yttringar. Jag är tacksam över det privilegium jag har att få studera till civilingenjör. Att få representera en yrkeskår vars tekniska revolution förändrat vardagen för i princip alla människor på jorden. Och att få vara delaktig i akademikers ständiga jakt på sanningen.

Att inom ramen för denna uppsats räkna upp alla de obestridliga framsteg som gjorts inom vetenskapen vore att ha missuppfatta uppgiften. För sådana kuriositeter finns det spaltmil och åter spaltmil skrivet, som t.ex. den utmärkta populärvetenskapliga boken "Upptäckterna som förändrade världen och människorna bakom dem"²⁴. Intressant är i stället att ta reda på huruvida dessa framsteg är till människans bästa. Eftersom framsteg, enligt von Wright²⁵, utgör ett värdebegrepp, med mer eller mindre grad av subjektivitet måste vi för vetenskapen ompröva ovanstående hyllning. Jag är nämligen inte fullt så odelat positiv till vetenskapen som jag alldeles nyss ville göra gällande.

Vidare skulle man, menar von Wright, kunna förfinas definitionen av framsteg. "Om saker som tillverkas tjänar sina ändamål bättre än förr har det skett framsteg i tillverkningen". Detta utgör alltså s.k. tekniska framsteg. Bra! Men vi vänder nu på kuttingen. Vi förnekar visserligen inte ändamålsenliga levnads- och forskningsmässiga förbättringar. Men i fel händer vid fel tidpunkt kan kunskap och forskning helt plötsligt stå för framstegets motsats: tillbakagång. Det allra mest långtgående, (och mest motbjudande) exemplet kan man finna i Zygmunt Baumans "Auschwitz och det moderna samhället (1989)", där Förintelsen ses som ett naturligt utslag av den sociala ingenjörskonstens instrumentalism²⁶.

Då så, nu har vi slagit hål på den myten också. Andra extrema åsikter lyftes återigen upp av von Wright, i en artikel i SvD, när han påpekar att det "i naturvetenskapens attityd också ingår en maktvilja. Man vill förklara för att kunna behärska och exploatera"²⁷. Vidare i artikeln kan man läsa att det i stadgarna för Royal Academy står att det vetenskapliga arbetet är som en våldtäkt, och kvinnan som ska våldtas är naturen. Föga smickrande. Där menar artikelförfattaren att humanisterna däremot vill förstå människan "för att kunna förhålla sig rätt till henne". Han refererar även till von Wrights text "Humanism för människans väl". Vetenskapen i sig har inget värde, tycker von Wright. Den är till för människans väl, som vi ju definierade som ett typiskt framstegskriterium i inledningen. Men under renässansen förändrades synsättet:

"Att utforska naturen är inte att söka en norm för det goda livet, utan att söka kunskap som gör det möjligt för människan att ingripa i naturen, utnyttja dess tillgångar och länka dess krafter i enlighet med mänskliga målsättningar."

Någonstans kan jag inte annat än att hålla med von Wrights dystopi. Däremot vore det förödande om forskarkåren och jag själv i mitt snart yrkesverksamma liv ständigt skulle bli anklagade för onda uppsåt. Vetenskapshistorien har genomgått många faser. Paradigm har kommit och gått. Vi kartlägger allt mer av vår omgivning, botar fler sjuka osv.

Framsteg? Javisst, men samtidigt kan jag inte låta bli att förundras en stund över dels de omtalade gamla grekerna som tidigt "förstod sig på" naturen. Eller bara ett så konkret exempel som när jag vandrar i en av västerländsk historias vaggas viktigaste städer: Kartago. Här kan jag genom olika jordlager se bevisen och resterna av flera på varandra följande högt

stående civilisationer. Raka gränder, noga stadsplanering, avlopp, sinnrika mekaniska anordningar, otrolig arkitektur, fantastisk konst och allt detta utan maskiner och manicker som vi inte skulle klara oss utan en enda dag. Detta bara ett stenkast från Tunisiens huvudstad där man kan blandat med toppmoderna stadsjeepar se en och annan åsna, eller varför inte häst och vagn. Där man idag inte lyckas bygga ett helt kvarter utan att var och vart annat hus är halvfärdigt, snett, förstört och med gårdar och övergivna tomter fyllda med sopor, hundar, katter och en get. Detta möter jag idag år 2004. Jag kan visserligen bara ana hur det såg ut för 2500 år sedan. Man får helt enkelt tro på arkeologernas och historikernas mera avancerade gissningar och tolkningar av rester. Gör man det häpnar man och blir inte särskilt imponerad över sig själv och mänskligheten av idag.

Universiteten och vetenskapen har visserligen under stora delar av historien behövt underkasta sig vissa storheter som ex. kyrkan. En segdragen, men tillslut lyckad frigörelseprocess som på senare år ersatts av en minst lika hämmande trojka: Staten-Krigsmakten-Näringslivet.

Att underkasta sig marknadskrafterna undergräver friheten, minst lika berövande som kyrkans f.d. makt över forskningen. Ta bara det klassiska exemplet om oljeindustrin som, enligt myten, köper upp all ny forskning om alternativa energikällor. Något liknande har jag hört om forskare som tystats när de varit för nära sanningen om tobaksindustrin. Är det framgång?

Från att ha varit topprankad som ett framstegets flaggskepp föll även vetenskapen pladask under luppen.

Vetenskapen får alltså:

🙄🙄 av 10 framstegsmileys

Framsteg och etik

Framsteg ur ett moralfilosofiskt perspektiv är ett allt för litet omskrivet område, i alla fall i den begränsade litteratur jag tagit mig igenom.

Fronesis: Etiken, moralen och även den politiska kunskapen, är den tredje typen av kunskap i Aristoteles uppdelning av kunskapsbegreppet, har vi fått lära oss. Men som Bernt Gustavsson beskriver det så omnämns fronesis snarare som den praktiska klokheten. Något som jag finner lämpligt som definition för att sätta det i relation till människans utveckling och framsteg.

Jag tror likt det aristoteliska synsättet att individens förvärvande av just denna klokhet grundar i "egen och långvarig praktisk livserfarenhet"²⁸. Det tilltalar mig för det stärker den hypotes jag jobbat fram. (Egen såtillvida att jag förvisso inte läst eller hört någonstans men att den säkert finns utredd sedan länge). Från början ville jag i den här uppsatsen göra en distinktion mellan de individuella framstegen och de allmänmänskliga. Jag fick inte ihop resonemanget för de två första ämnena men kan kanske i och med moralfilosofin sätta det i ett mer logiskt sammanhang.

Det hela går ut på att den något mörka bild jag målat upp av framstegsbegreppet, lik von Wrights pessimistiska myt, väges upp av en idé. Jag hoppas nämligen att mänskligheten i det långa loppet (Inte några decennier, hundra år utan kanske tio tusen år, om vi finns kvar på denna planet.) kommer att (likt någon österländsk religion) närma sig "en slutgiltig vishet". Kombinerar man Platons resonemang om kunskapsförvärvandet (s. 5), tillsammans med att varje individ, enligt Aristoteles, genom att bara leva sina liv går mot slutlig klokhet, så kumulerar kollektivet ständigt vishet.

Jag får nämligen inte ihop det hela annars. Det faktum att trots en hög grad av bildning och materiellt välstånd som är konsekvenserna av tusentals år av framgång på allehanda plan, så skulle vilken nation som helst med fel person i ledningen, vid fel tidpunkt kunna dra ut i krig och förgöra varandra. Detta händer dagligen och kommer dessvärre göra så i oöverskådlig framtid.

Just krig är något som förbryllar mig. Fascinerar men framför allt förargar och förnedrar (Tjohoo, det allitererade!) mig som människa. Krig har förts av olika anledningar genom tiderna. (Maktkrig, Religionskrig, Revolutionskrig, Världskrig, Kallt krig, Terroristkrig, Jihad) Någonstans läste jag en skrämmande liknelse om att vi hädanefter får leva med "kriget mot terrorismen" som "det ständiga kriget" i George Orwells dystopi "1984" Återstår att se, men oavsett verkar historien ha en förmåga att upprepa sig. Krig återkommer. Murar rivs och byggs osv. Och det moraliska förfallet tycks fullkomligt.

Detta måste vara ett utslag för att den kollektiva resan mot visheten inte kommit så långt och att vi till syvende och sist är simpla människor. Trots etiska betänkligheter i varje vrå av vår värld måste jag någonstans tro på mänskligheten. Sista kapitlet känns, om hypotesen håller, som en vinnare i att uppfylla framstegskriterierna.

Etiken får alltså:

 av 10 framstegsmileys

Avslutning

Även om de mest handgripliga exemplena på framsteg ligger inom vetenskapens domäner hamnade tyngdpunkten i denna rapport på politiken. Där fanns förvisso mycket koppling till litteratur jag hade studerat men det är inte den enda orsaken. Jag tror kanske att definitionen genom uppdelning av framstegsbegreppet i olika delämnena inte är tillräcklig och att just politiken är ett område som berör hela samhället. Även om vetenskapen kan ge oss materiell glädje och etiken värdemässig ro så måste ändå politiken vara verktyget för att skapa dessa effekter.

Tyvärr blir en sådan här rapport ganska dyster och illavarslande. Det är liksom inbyggt i det faktum att man inte ger upp att tro att människan endast är god. Vi är så komplexa men ändå så primitiva. Och ändå, om jag vill hoppas och tro på min hypotes om framväxandet av ett samhälle endast för människans väl. Så kan jag bara genom att titta på mig själv en mörk lördag natt inse att vi är och förblir reptiler med ibland ljusa stunder.

Framstegsmyten är just i sig, menar von Wright, drömmen om ett lyckorike. Alltså just en myt. Att summera och medelvärdesberäkna mina "framstegsmileys" är lika dödsdömt som att verkligen tro på människans faktiska välstånds framsteg. Vad är det som säger att en stenåldersfamilj inte hade det bättre än många av oss? Vi når framgångar, eller låt gå, kalla det framsteg inom många områden. Men vi är förblir människor med fel och brister.

Om man ändå låter tanken spinna iväg och blicka ut över min tro om moralens ständiga resa. Om det slår väl ut så tror jag att vår slutligen nyvunna insikt inom etik och moral kommer att få biverkningar i alla grenar, från vetenskapen, där just etiken är och kommer bli ett hett ämne, till politiken via de sköna konsterna. Och vi kommer således skapa det perfekta samhället!

Källor:

- 1 Bernt Gustavsson, Kunskapsfilosofi, s.23, längst ned (nedan bara. Gustavsson)
- 2 Georg Henrik von Wright (nedan von Wright), Myten om framsteg
- 3 von Wright, Mitt liv som jag minns det, Söderström & C:o Förlags Ab, Uddevalla 2001)
- 4 Gustavsson, s.174
- 5 Gustavsson, s.174
- 6 von Wright, Myten om framsteg – Eftertanke 1992, s. 60.)
- 7 Delar ur denna passus inspirerat och uppsnappat ur P1:s Filosofiska rummets med gäster som bl.a. Sven-Erik Liedman, program från den 23 november 2003. Vid efterforskningar visar det sig att mannen bakom "Platons fotnoter"-citatet är Alfred North Whitehead (1861-1947) Mest känd för att tillsammans med Bertrand Russell ha skrivit "Principia mathematica" (1910-13). Inte helt oinitierad kommentar således, men nu förhåller det sig väl inte så enkelt som denna vits förefaller.)
- 8 Gustavsson, s. 20
- 9 Varför kursnamnet "vetenskapsfilosofi" när boken och kursdiskussionen i stort kretsar kring kunskapsfilosofi? Varför så noga med att analysera Gustavsson i fördjupningsuppgiften? Det blir en form av läsning i arbetet.
- 10 Gustavsson, s. 22
- 11 Bernt Gustavsson, Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap, s. 25. Skolverket, ISBN 91-85009-19-9
- 12 Emin Tengström "Hur förändras våra livsvillkor? En kritisk betraktelse av K-samhället, IT-samhället och kunskapssamhället, Rabén Prisma
- 13 Gustavsson, s.25
- 14 von Wright: Vetenskapen och förnuftet kring, Enim Tengströms "Myten om informationsamhället"
- 15 RyanAir, EasyJet plus alla andra dessa "1-krona-till-Paris"-bolag som utan service erbjuder billiga resor à la boskapstransport.
- 16 eget antagande
- 17 Jörgen Hermansson, prof., Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala Universitet
- 18 Jörgen Hermansson, Politik på upplysningens grund, Om den demokratiska reformismens möjligheter och problem, s.15f. Uppsats presenterad vid seminariet Framtidsfokus: samhällsutvecklingen? Om demokratisk reformism nov. 2001.
- 19 von Wright, Vetenskapen och förnuftet kring s.85 i samband med utredning av begreppet "Omständigheternas diktatur"
- 20 Tomas Anderberg, Den vise från Helsingfors, DN Kultur, 19 juni 2003.
- 21 Gustavsson, s. 181.
- 22 Gustavsson, s. 184
- 23 Bengt Molanders, Ur bok "Vetenskapsfilosofi", s. 240f, Thales
- 24 David Eliot Brody & Arnold R. Brody, Månocket
- 25 von Wright, "Myten om framsteg – Eftertanke 1992 s. 57
- 26 Hermansson, Politik på upplysningens grund, s.44, se ovan
- 27 Christian Braw, Ingen humaniora utan humansism, Under Strecket, Svenska dagbladet torsdag 26 juni 2003
- 28 Gustavsson, s.191.